

מנחות ב

משה שווערד

1. קרו אורה על מסכת מנחות דף ב/א

משנה כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כו'. ועיין תוס' ז"ל (ד"ה כל המנחות) שהאריכו מנא לך דין שלא לשמן בעופות ומנחות ובלוג שמן של מצורע עין שם. ויש לדקדק בעיקר מחשבת שלא לשמן דמנחות. היינו מחבת לשם מרחשת או איפכא. דבשלמא שלא לשמן דזבחים. כגון עולה לשם חטאת או שאר שינוי השם חד מחבריה משונה בקדושתו וכפרה אחרת לו. אבל מחבת ומרחשת שניהם שוין בקדושתן ועבודה אחת להם. ואינן משונים אלא במעשיהם דזו עמוקה ומעשי' רוחשין מנ"ל דזה חשיב שלא לשמן לפסול במחשבה. ויתבאר בזה לקמן בשמעתין (ג' ע"א) בס"ד:

2. ספר יד דוד

שנקמצו שלא לשמן וכו'. בשושנים לדוד דייק למה גבי מנחת חוטא ומנחת קנאות קתני שקמצן שלא לשמן, ולא קתני נמי שנקמצו כמו דקתני רישא. ותירץ דהא אשמעינן דדוקא שקמצו במתכוון שלא לשמן, הא אם לא עשה כן במתכוון רק בטעות, עקירה בטעות לאו עקירה הוא וכשרים³ כמ"ש הרמב"ם ע"ש⁴. ולדידי קשה, דא"כ איך קתני ברישא שנקמצו דמשמע אף בטעות ואפ"ה לא עלו לבעלים לשם חובה, והא ליתא, דאם היה בטעות עלו לבעלים לשם חובה כמ"ש הרמב"ם. ולכן נראה דבסיפא לא תני שנקמצו, דא"כ גבי נתינה בכלי והולכה והקטרה נמי הוה צריך למיתני כן ולא יצדק, כל שכן ובפרט בהולכה.

3. ספר איזהו מקומן

ה. האם שלא לשמה הוא חלות פסול במנחה או העדר הסתמא לשמה:

בחי' מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (פ"ד ממעשה"ק) וכן בכתבי הגרי"ז ריש זבחים האריך להוכיח דשלא לשמן הוי חלות פסול בקרבן ולא רק הפקעת הסתמא לשמו דהקרבן והעדר הלשמה. וכן הוא משמעות הקר"א על תוס' לקמן מב: (ד"ה מה) - עי' בדברינו שם.

אולם בקובץ שיעורים (מ"צ סי' כ"צ) כתב וביאר בדעת תוס' לקמן דף מב: הנ"ל דשלא לשמה הוי עקירת הסתמא לשמן והעדר הלשמה גרידא [עי' בדברינו על התוס' בדברינו שם].

הנ"ל]. וכן דעת בעל האתון דאורייתא בקונטרס גבורות שמונים (אות מ"ט), ויסוד סברא זו כבר כתב טה"ק בזבחים יד: על תוס' ד"ה הג"ה, [וע"ע בטה"ק לקמן ב: על תוס' ד"ה שחיטה-בהגה"ה שם].

• עו"ע בהקדמה

4. ספר איזהו מקומן

לכאורה הא הוי שינוי בשליחות:

עי' בעול"ש ריש זבחים שדן בענין אי בעינן שליחות בשחיטת הקרבן, דלכאורה הא הכא הוי שינוי בשליחות כששחט שלא לשמן, ויסוד הנידון הוא מגמ' קידושין דף מא:

דילפינן שלוחו של אדם כמותו משחיטת פסח ומשמע דבעינן שליחות. ועי' מה שהקשו ותירצו בזה הפנ"י ורש"ש בקידושין שם, והמקנה בקידושין כג:, והאריך הרבה בענין זה במנחת ברוך סימנים יג-טז.

שנקמצו שלא לשמן:

האם מהני מחשבת פסול תוך כדי דיבור לעבודה:

כתב התבואות שור (סי' ד' ס"ק ה') דגם לענין פסול מחשבה בקדשים אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור, ואם חושב אחר העבודה בתכ"ד אהני מחשבתו.

ובקונטרס גבורות שמונים לבעל האתרו"ך (אות ס"ט) כתב דזה יתכן רק בשחיטה וקבלה והולכה אבל בזריקה לא מסתבר שאתר שנורק דמו ונתקבל הקרבן בהכשר יתבטל הכשרו ע"י המחשבה, ואף דעת החזו"א (זנח"ס א. טו.) דאמרינן תכ"ד במחשבת קדשים, אולם המקדש דוד (סי' לג. א. ד"ה ונאופן) מכח קושיא מסוגיא בזבחים טו. סובר דלא אמרינן תכ"ד במחשבת קדשים.

ולענין ההקדש עצמו אם יכול לחזור בתוכ"ד - ע"י בתוס' לקמן פא: ד"ה תודה, ובדברינו שם.

6. תוספות מסכת מנחות דף ב עמוד א

כל המנחות שלא לשמן כשירות אלא שלא עלו לבעלים כו' - עבודה קמייתא נקט וה"ה נתינה בכלי והולכה והקטרה כדקתני סיפא ד' עבודות יש בקומץ כנגד ד' עבודות שיש בדם כדאמרינן לקמן בפ"ב (ד' טז.) ובפ"ק דזבחים (ד' ד.) ובאותן ד' עבודות פסלה מחשבה שלא לשמן ומחשבת פיגול דחוי' לזמנו וחוי' למקומו אבל בתנופה והגשה אין מחשבה פוסלת אע"ג דבעי כהונה ...

7. ספר איזהו מקומן

ובאותן ד' עבודות פסלה מחשבה וכו' אבל בתנופה והגשה אין מחשבה פוסלת - בתוס' כאן מבואר דהטעם דלא פוסלת מחשבה בתנופה והגשה לפי שאינן מארבע עבודות, ומשלמים ילפינן פסול מחשבה רק בארבע עבודות, אכן בתוס' זבחים יג: ד"ה זה הכלל ביארו טעם אחר - דהקמיצה היא כנגד השחיטה ולא שייך פיגול קודם השחיטה, וכביאור דבריהם ע"י במנח"א (עמ' ו') שביאר בשני אופנים.

✓ בתנופה והגשה אין מחשבה פוסלת אע"ג דבעי כהונה:

מחלוקת תוס' האם הגשה צריכה כהונה: כדעת תוס' כאן שהגשה בעי כהונה כן נקטו תוס' לקמן ט. ד"ה מקמיצה, אבל במגילה כ: כתבו תוס' (ד"ה לקמיצה) דתנופה והגשה אין צריך כהן [הגהות מליו"ט ומצפ"א], ואילו תוס' בקידושין לו. (ד"ה הסמיכות) כתבו דתנופה בישראל ומהגשה ואילך בכהנים.

8. חדושי הרשב"א על מסכת מנחות דף ב/א

מסכת מנחות כל המנחות גמ' ואסור לשנויי בה. פי' רש"י שינוי אחר כגון אם קמצה שלא לשמה אסור לתת קומץ בכלי שלא לשמה. נראה מתוך לשונו דדוקא בעבודה אחרת קאמר דאסור לשנויי בה אבל באותה עבודה שכבר נעשית שלא לשמה לא, דאע"ג דלבעלים מפסלא דלא עלתה מ"מ שאר עבודות דעביד כבר לשמה קיימי הלכך אסור לשנויי בה, אבל באותה עבודה שכבר נעשית שלא לשמה לא:

9. שפת אמת על מנחות דף ב/א

בגמ' ואסור לשנויי כדרבא. יש לעיין בסתמא דלשמה קאי מ"מ אי שחט או קמץ שלא לשמה דשאר עבודות צריך להיות לשמה אפשר דבעי לפרש לשמה דהכא ל"ש דסתמא לשמה קאי כיון דכבר שינה י"ל דע"ד ראשונה עושה מיהו לשון הגמ' אסור לשנויי משמע דסתמא כשר. מיהו הרמב"ם (פ"ד מה' מעה"ק) פוסק בכל הקרבנות דלכתחילה צריך לפרש לשמה [א"כ אין להסתפק כאן אך] בריש זבחים משמע לשון הגמ' דהלכה כר' יוסי דתקנו חכמים שלא יאמר לשמה ולשיטה זו יש להסתפק הספק שכתבתי:

10. רש"י מסכת מנחות דף ב עמוד ב

ונדבה מי שרי לשנויי בה - והכתיב אם זבח שלמים קרבנו (ויקרא ג) שתהא זביחה לשם שלמים.

11. רש"י זבחים דף ב/ב

ונדבה מי שרי לשנויי בה - וכיון דרחמנא קרייה נדבה מי שרי לשנויי בה הא אמרינן בפ' שני (לקמן ד' כט) אסור לחשב בקדשים ויליף מקרא דלא יחשב והכי מידרש קרא אם מוצא שפתיך תשמור ועשית אז יהיה נדר אשר נדרת ואם לאו נדבה:

12. הגרי"ז על מסכת מנחות דף ב ע/ב

בגמ' ונדבה מי שרי לשנויי בה, פרש"י, והכתיב אם זבח שלמים קרבנו שתהא זביחה לשם שלמים, ולא הביא כאן רש"י האיסור של מחשבה שלא לשמה שעל זה איכא לאו דלא יחשב כמו שכתב בזבחים (דף כ"ט ע"א בד"ה במחשבה), והיינו משום דמכתוב זה ידעינן דגם בנדבה יש דין דשלא לשמה וממילא הוא נכלל בהלאו דלא יחשב, והנה שיטת התוס' בזבחים (דף ד' ע"ב ד"ה אימא) דעל זה ליכא רק עשה דמוצא שפתיך תשמור, והביאור הוא דבהלאו דלא יחשב כלול רק מחשבות הפוסלות הקרבן, ולא מחשבה דאינו פוסל את הקרבן רק דלא עלו לשם חובה כמחשבת שלא לשמה:

13. ספר כנסת הראשונים - זבחים ב

[פא] ומקור לד' רש"י בסוגין י"ל מהתוספתא זבחים פ"ב הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן הרי אלו בלא תעשה, וע"כ דהיינו הלאו דלא יחשב, וברמב"ן בסה"מ מצוה ד (הו"ד במשנ"ל) מנה במנין הלאוין מחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים והוא בלא תזבח כל דבר רע והוא עפ"י הספרי ראה, אמנם בספרי קתני רק מפגל, והרמב"ן הוסיף דה"ה על כל מחשבה פסולה עובר בלאו זה (וע"ע זבחים לו דקתני לאו זה על חטאת ששחטה בדרום ועל הכניס דמה לפנים וע"ש בחידושי). והרמב"ן תמה על השמטת הרמב"ם ללאו זה, ונראה דהסוגיא דידן תולקת על הספרי, ובהקדם קו' הריטב"א בגיטין נג דאמאי מקרי שחיטת פיגול היוק שא"ב והרי השחיטה ניכרת, (וע"ע רמב"ן ריש ב"ב) ותי' דפסולו הוא משום מחשבה והוי היוק שאינו ניכר, אמנם זה ניחא אם האיסור מלא יחשב משא"כ אם האיסור הוא מלא תזבח הרי האיסור הוא בזביחה והוי היוק ניכר, וכן הא דאמרי' להלן כט דפיגול הוי לאו

שא"ב מעשה ולהספרי הוי לאו שיש בו מעשה, וע"כ סוגין דלא כהספרי, ונראה דמח' הראשונים הג"ל אם מחשבת פיגול ושלא לשמה בעי דבור או סגי במחשבה, כ"ז הוא להגמרא לידן דיליף מלא יחשב, אבל להספרי דיליף מכל דבר רע הרי להדי' נא' דבור. (והנה למ"ד דבעלים מפגלים, נראה דמ"מ הבעלים ל"ש בלאו זה דנא' לא תזבח כל דבר רע, וא"כ זהו דין בכהן העובד ועושה מעשה הזביחה דאסור לו לזבוח במחשבת הבעלים, וא"כ הכהן עובר כה"ג, אמנם לאו דלא יחשב יעברו הבעלים ולא הכהן, ועי' בחי' להלן מו.)

14. שו"ת אחיעזר חלק ב - יורה דעה סימן כז

(ג) והנראה בזה דלכאורה יש להעיר אם נימא כמו שצייד המל"מ דאין הפסול נקבע רק עד שעת זריקה וכמו שמבואר מדהתוס' דמעילה לפ"מ דמשני לה בזריקה מהא דזבחים כ"ט מניין למחשב בקדשים שהוא לוקה כו' ר"י הוא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין והא הוה התראת ספק ג"כ שמה לא יזרוק הדם ובפרט דאסור לזרוק משום פיגול וכדאמרו בחולין פ"א דכל כמה דלא זריק דם לא משתרי בשר וה"ל התראת ספק דאם לא יזרוק הדם ולא יקרבו מתיריו הא אין בזה משום פיגול וסתמא אמר מחשב בקדשים בפיגול לשחיטה והולכה וקבלה ולא דוקא בזריקה ודוחק לומר דבשלא לשמה קאי דלא בעינן קרבו מתיריו ונצטרך לומר דוקא בפסח וחטאת דאלו בשארי זבחים הא כשרים ורק שלא עלו לבעלים לשם חובה ובריש מנחות ב' ד"ה נדבה פירש"י משום שתהא זביחה לשם שלמים משמע דליכא לא יחשב ובריש זבחים ב' מבואר בפירש"י דאיכא לא יחשב וכבר הרגישו בזה, וילע"י עפמ"ש"כ הרמב"ם דהמחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה הרי הוא כמטיל מום ולפ"ז לפ"מ דמביע"ל במנחות בדפ"ה בעי רבא הקדישן מהו שילקה עליהן משום בע"מ = בעל מום = וע"כ במנחות ל"ש בע"מ ל"ש לא יחשב, אולם לפי טעם הרמב"ם דהרי הוא כמטיל מום נראה דוקא מחשבה הפוסלת את הקרבן דמטיל מום איכא לא יחשב משא"כ במחשבה שאינה פוסלת רק שלא עלו לבעלים לשם חובה ועי' בחת"ס חחו"מ בהשמטות סי' ר"ד שכ"כ ועוד יל"ד בזה דמירי בפיגול בד' השמ"ק בב"מ מ"ג יעושה"ט, והנראה ליישב דניהו דקביעות הפיגול אינו אלא משעת זריקה ולא נפסל לפני הרצאה מ"מ עובר הוא על המחשבה

שאינה נכונה משום לאו דלא יחשב למש"כ הרמב"ם דהרי הוא כמטיל מום וסוף סוף הרי הוא פוסל במחשבתו את הקרבן שלא יהא נראה להרצאה, וזהו גדר העבירה שאמרה תורה לא יחשב מחשבת הפסול בעבודת הקרבן לפני הרצאה ואעפ"י שתנאי הותנה שאי"ח משום פיגול ושלא נקבעה פסול הפיגול לפני הרצאה, אבל העובר עבר על לאו דלא יחשב שחושב מחשבת הפסול. שע"ז אינה נראה להרצאה והגזיה"כ דכהרצאת כשר כך הרצאת פסול אינו אלא על חיוב וקביעות פסול פיגול אבל לא על עבירת הלאו דלא יחשב דתמיד מחשבת הפסול קודם וע"ז ליכא מיעוטא שאינו עובר.

15. הגרי"ז על מסכת מנחות דף ב ע/ב

והנה בזבחים (דף כ"ט ע"ב) מבואר דעל לאו דלא יחשב אינו לוקה משום דאין בו מעשה, ויש מקשים מ"ש זה מתמורה דלוקה על לאו דלא ימיר משום דדיבורא קעביד מעשה (תמורה דף ג' ע"ב) וה"נ בדיבוריה נפסל הקרבן, ואמר הגר"ח למרן ששמע מאחד על זה ג' סברות.

- הא' דדוקא התם דנעשה חלות קדושה על הבהמה מיקרי מעשה, אבל חלות פסול אינו מעשה,
- והב' דשם הוי הלאו על חלות ההקדש, אבל הכא הלאו הוא על המחשבה ולא על פסלות הקרבן,
- והג' דכאן אין המחשבה עושה את חלות הפסול, אלא דאם יש מחשבה פסולה התורה פסלה את הקרבן, משא"כ בתמורה דדיבורו עושה את חלות הקדושה:

16. קרן אורה מסכת מנחות דף ב עמוד א

במשנה כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כו'. ועיין תוס' ז"ל (ד"ה כל) שהאריכו מנ"ל דין שלא לשמן בעופות ומנחות ובלוג שמן של מצורע ע"ש. ויש לדקדק בעיקר מחשבת שלא לשמן דמנחות. היינו מחבת לשם מרחשת או איפכא. דבשלמא שלא לשמן זבחים. כגון עולה לשם חטאת או שאר שינוי השם חד מחבריה משונה בקדושתו וכפרה אחרת לו. אבל מחבת ומרחשת שניהם שוין בקדושתן ועבודה אחת להם. ואינן משונים אלא במעשיהם, דזו עמוקה ומעשי' רוחשין, מנ"ל דזה חשיב שלא לשמן לפסול במחשבה. ויתבאר בזה לקמן בשמעתין בס"ד.

17. ספר איזהו מקומן

אבל בזבחים אינו כן שחיטה אחת לכולן
וכו' - תידוש גדול נמצא בדברי
המיוחס לרשב"א לקמן ג': (ד"ה מחבת),
דלשיטת רבה דסברת ר"ש כפשטה שכל
שמעשה מוכיחין אין פוסלת מחשבה, א"כ
המפרש דיבורו בזבח ואומר בהדיא שהוא
שוחט עולה לשם שלמים לא פסל שהרי אין
לך מעשיו מוכיחין שהוא משקר גדול מזה,
ופוסל דוקא אם לא הזכיר שם הקרבן שבו
הוא עוסק, אלא שינה בפיו ואמר לשם
שלמים' גרידא ואין ידוע מה היה שם הקרבן
שעסק בו.

18. רש"י מנחות דף ב/ב

אבל מחשבה דמינכרא - לכל שהוא מכזב לא הוי מחשבה הך מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא כדאמרי' בבבא מציעא (ד' מד) על כל דבר פשע לחייב על המחשבה כמעשה דאי לאו מוציאנו בפה מחשבתו למאי נחייב לה:

● SEE ADDENDUM

19. ספר איזהו מקומן

מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא
 מחשבה דמינכרא לא פסל -
 רש"י מפרש דמחשבה דמינכרא היינו שניכר
 לכלי שהוא מכזב, ולכן פירש"י דהאי
 מחשבה היינו דיבור, [אמנם יעוי' בחכמת
 שלמה (א"מ ס' ס') שביאר כונה אחרת
 בדעת רש"י], אבל לשאר הראשונים
 דמפרשים דהיינו מחשבה ממש צ"ל דהוא
 דין באיכות המחשבה עצמה דאם היה
 חושבה בדיבור היה מינכרא שהיא מכוזבת
 נמצא דגם השתא אין בכוחה לפסול. ועי'
 הערה ז-ח לכנסת הראשונים, וכן הערה 6
 לשטמ"ק החדש.

20. שטמ"ק אות י

ספר טהרת הקודש

שם עולת עוף שזקקה למעלה כו' למטה הוה עביר לה ע"כ. חז"ל
 מחמת המליקה גופה לא קשיי ל"י דהא עולת עוף מצדיל
 וחטאת עוף חיט מצדיל. והא לא תירץ אעתיך כלום. י"ל דהא לאו
 קשיי ל"י משום דאיכא לתימר דלית ל"י לר"ש הא דמצדיל בחטאת
 פסולה במחניי דפי קיק וק"ל כרצ"ש דאמר שמעתי שמצדילין
 בחטאת עוף ע"ש בסוף הספר. אך לרנ חקלא דמפרש התם דכרי
 רצ"ש שאס מצדיל בחטאת העוף חקור לו למלות הדס אח"כ ח"כ
 צמיתי דס עולת עוף לטס חטאת ודאי חיקשה כ"ל דמאמר שהראש
 מוצדל והוא עולה ח"כ ט"מ ודאי עולת עוף היא. ול"ל דהש"ס
 לא קאי אכא חליצא דר"ח. וק"ל :

הגרי"ז על מסכת מנחות דף ג ע/א

שם, בשיטמ"ק (אות י') הקשה בעולת העוף שמלקה לשם חטאת העוף והבדיל מעשיה מוכיחין עליה דבחסאת ליכא
 הבדלה ע"ש, והנה בהבדלה לא מהניא מחשבה כ"א במליקה דאז לא הוי מוכיח:

ספר איזהו מקומן

ובחי' הגרי"ז (ג.) תירץ דהבדלה שאינה מגוף
 המליקה לא מהני מחשבה כי אם במליקה
 ואז לא הוי מעשה המוכיח. וצ"ב דלכאורה
 ההבדלה היא חלק ממצות המליקה, וכן
 מבואר מתוס' זבחים ל. ד"ה והוי קמיצה,
 דבעולת העוף חשיב ב' מתירין, [ואפילו
 לרבא דאמר בחולין כ: דהוא מצות הבדלה
 גרידא מ"מ הוא חלק מן המליקה - עי'
 מנח"א זבחים ח"ב עמ' רפ"ו], ודברי הגרי"ז
 מכוונים לכאורה רק אליבא דשיטת הרמב"ם
 דהבדלה היינו הבדלת העור גרידא.

21. ספר יד בנימין

דף ב' ע"ב בגמ' עולת העוף שמילת דמה למעלה לשם חטה"ע חרטה מעשי' מוכיחין עלי' דעולת העוף דאי חטה"ע היא למטה הוה עמיד לה [והזאה הוה עמיד לה]. פי' דהמעשה מוכיח הוה כאן משני דברים, ראשית צמה שעשאן למעלה ואילו חטה"ע מעשיה למטה ואף שדיעבד קי"ל זכחים כ"ו ז' דזעלים נתכפרו (ואף זעופות כן הוה כמזואר בתוס' זכחים ק"ו.) מ"מ הרי עכ"פ נפקל הנשר ושפיר שייך ע"ז מעשיה מוכיחין, ועוד שינוי צמה שעשה מיאוי ואילו חטה"ע דינו זהזאה ואח"כ מיאוי.

22. רש"י מנחות דף ב/ב

הזאה - אוזח בגוף העוף ומעלה ומוריד בכח והדם ניתז מעצמו מיצוי סוחט בין אצבעותיו ונצוק הדם הולך למרחוק:

23. רש"י זבחים דף נד/א

וממצה מדמה - (ומקיף מחבר כמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה דף לב)) דוחק בית מליקתו לקיר והוא מתמצה ע"י דוחק בקיר ולקמן אמרינן שעל קרן מזרחית דרומית היא נעשית ואי אין לה יסוד נמצא כשהוא מולקה באויר היא נמלקת והדם נופל לארץ לאיבוד וא"ת נופל על הסובב שהרי למעלה היא נעשית הא קתני התם עשאה למטה מרגליו אפי' אמה אחת כשרה דלא קפיד אלא אלמעלה מן החוט:

24. רש"י מסכת זבחים דף סד עמוד ב

רש"י במשנה ד"ה היה מתמצה. שמקיף ומקרב כו' כצ"ל ולשון הרע"ב שמקרב כו'. ובריש מנחות (סד ב) פי' מיצוי סוחט בין אצבעותיו וניצוק הדם הולך למרחוק. ונ"ל ראייה לפירושו דכאן מלקמן בגמרא (ר"ד פח) דמגע להו (פי' לכותל מזבח כשמזה) ופריך הזאה היא מיצוי היא. וכן במשנה דלקמן נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח. וזה יש לדחות די"ל דדוקא הראש שהוא קצר וקשה צריך לדחוקו לכותל (ובזה נדחו דברי התוס' לקמן (סה) בד"ה דמו ועמש"כ שם). ואדרבה משם ראייה להפך. מדל"ק כן ברישא במיצוי הגוף. אבל לכאורה יש להכריע כפי' דמנחות מהא דלעיל (טו) אלא חטאת העוף דפסולה בה מחשבה לר"ש המ"ל כו' ואי בתר דנפיק דם איתעביד מצותה מאי קושיא דלמא מדפריש ועד דמטא למזבח. ואי כפי' דהכא יקשה מעולת העוף דלית בה אלא מיצוי

25. ספר טהרת הקודש

ך"ף הזאה כו' מיאוי סוחט בין אצבעותיו כו' עכ"ל - ואלו זממ' זכחים דף ס"ד ע"ב ד"ה הי' מתמלה כחז שמקיף ומקריב זית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמלה כו' עכ"ל. וכתוב"ע הביא סס דברי רש"י שזכאן שכותרין פירושו דהתם וגם זכ"ע הביא דברי רש"י שזכאן על זבא דחטאת עוף שכתב הרמב"ם זפ' ג' מהל' מעשיה דין ו' ע"ש. וזאת לעני' יש הפרט בין מיאוי דחטאת עוף ובין מיאוי דעולת עוף שהרי צמחה דעולת עוף צמחה סס קתני סדר המיאוי ואמר סס ומילת דמה על קיר המזבח כע"ל את הראש והקיף את זית מליקתו למזבח כו' ע"ש. ומילת דמו דקתני בתמילה היינו שמיאוי דם הגוף ולמה לא קתני גם אלל דם הגוף שמקיפו למזבח אע"כ דאוחו מיאוי על דם הגוף הי' ע"י סחיטה בין אצבעותיו כמו שפירש כלן ומדברי הרמב"ם זפ"ו מזואר שמתפרט המיאוי הראשון דמתני'. גם על דם הראש ע"ש וא"כ מוכח דשני עכ"ל מיאוי היו זעולת עוף וכ"ל. אומם זפירש"י על החורה זפ' ויקרא סס כחז זפירש על ומלה דמו דבזי עולה שזכ"ע זית השחיטה על קיר המזבח כו' ע"ש. ולפי פירש"י דהכא וכפי מה שכתבנו שיש הפרט בין מיאוי דחטאת עוף ובין מיאוי דעולת עוף מאי משכי הכא אמרי דלמא מיאוי דזית הזאה הוה י"ל דהכי דלכתמילה הי' המיאוי מחטאת ע"י דחיקה בקיר מ"מ אס עשאן ע"י סחיטה בין אצבעותיו ודאי דג"כ הי' כשר שהרי כל עיקר המיאוי אינו מעכב לפוס מאי דמשכי הכא וכמ"ש התו' :

בענין: מחשבה או דיבור

[עוד עיין בהקדמה למסכת זבחים]

1. ספר ויקרא פרק ז: יח:

ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא:

(a) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יח:א]: "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב."

(b) תוספות [בבא מציעא דף מג/ב ד"ה החושב לשלוח יד] "הך מחשבה הוי דבור כדיליף מעל כל דבר וכן מחשבת פגול נמי הוי בדבור ולא בלב כדמוכח בפרק ב' דזבחים (דף ל.) ובפ"ק דמנחות (דף ג:) ובפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק הגזקין (גיטין דף נד:) ובמקומות אחרים פירשתי"

(c) רש"י [מנחות דף ב/ב]: "אבל מחשבה דמינכרא - לכל שהוא מכזב לא הוי מחשבה הך מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא כדאמרני' בבבא מציעא (ד' מד) על כל דבר פשע לחייב על המחשבה כמעשה דאי לאו מוציאו בפה מחשבתו למאי נחייב לה:

(d) שיטה מקובצת [מסכת בבא מציעא דף מג/ב]: ואין לתמוה על האי דקרי ליה לדבור במחשבה דכהאי גוונא אישכחן במחשבת פגול דאף על גב דקרי ליה מחשבה וגמרינן לה בזבחים מלא יחשב אפילו הכי בעינן דיבור כדמוכח בסוף פרק ב' דזבחים דפריך אלא מעתה חישוב שתאכלהו אש למחר דכתיב תאכלהו אש לא נופח הכי נמי דפגול ומשני אי דאפקיה בלשון אכילה הכי נמי הכא במאי עסקינן דאפקיה בלשון הקטרה ולשון אכילה לחוד ולשון הקטרה לחוד ואם היה הדבר תלוי במחשבה מה שייך לחלק בין מחשב בלשון אכילה למחשב בלשון הקטרה. ועוד מדקאמר אי דאפקיה משמע דאיירי בדבור... ואין לדקדק מהא דלא מייתי שם ראייה מפגול דכל השנה דדילמא הא דנאמנין בכל מקום בפגולם במחשבה היינו בקרבן שלהם אבל בשל חברו לא היה נאמן אלא היכא דשמעניה. וכל הנך ראיות שהבאתי יש לדחות קצת שחישב לשון זה בלבד שתאכלהו האש למחר ובלשון לאכול מחברו. אי נמי בכל הנך מיירי שמוציא בפיו ולכך יש לילך אחר הלשון אף על פי שגם במחשבה בלבד הוי פגול. ...

2. ספר יד בנימין-זבחים ד:

בתום ד"ה מחשבה בעלמא. ואפי' יהא צריך דיבור וכו' עכ"ל. הנה בעצם הענין אי צעיר דיבור במחשבת שלא לשמה כזכר נחלקו צוה רבותא. דעת התוס' צ"מ סו"פ המפקיד דמחשבת פיגול הוי צדיבור ולא בלב. (ויעו' בס' מנחת צרוך או"ח סי' א' שכ' דאין לחלק צענין זה צין מחשבת פיגול למחשבת שלא לשמה). וליינו התוס' דכן משמע זבחים ל' מנחות ג' פסחים ס"ג גיטין נ"ד (ויעו' במנח"צ שם ענף ו' שצ"ח ראיית התוס' מזבחים ומנחות שם. וכן עיי"ש בענף ג' בסופו שצ"ח ראייתם מההיא דגיטין). וכן הוא דעת רש"י ז"ל מנחות ב' ע"ב דצ"ח דיבור.

ובשמי"ק צ"מ הקשה לדעת הסוברים דצ"ח דיבור הוא כתיב לא יחשב, ומי צ"ח הר"ח מרעגטנשצורג דצספרי פ' שופטים ילפי' מקרא דלא תזבח שור ושה כל דבר רע ודרשי' דבר רע למחשבת פיגול, וכיון דילפי' להו מהאי קרא ד"דבר רע" משמע דצ"ח דיבור. והעיר ע"ז במנח"צ ענף ח' דהאי קרא הוא אזוהרה על שמיטה, ויעו"ש שהאריך טובא דהאי עניינא.

אבן דעת הרמב"ם ז"ל פ"ג מפסוקה"ק ה"א א' דכל המחשבות הפוסלות בקדשים מיפקל צמחשבה גרידא יעו"ש צמחשבת.

3. שפת אמת על זבחים דף ב/ב

שם בגמ' דילמא שא"ה דמוכית סופו על תחלתו. מכאן נראה להוכיח דמחשבה דקדשים הוא בדיבור ממש ולכן אמרי' שפיר אפי' אי סתמא פסול מ"מ כיון דבסוף פי' הוכיח על תחלתו דנתכוון ג"כ לשמה אע"ג דלא פי' בהדיא אבל אי מחשבה בעלמא מהני א"כ סתם הוא דלא הי' במחשבתו לשום דבר מה שייך לומר הוכיח סופו ע"ת כיון דיודע בנפשו דבתחילה לא נתכוון כלל ... [הגהה - ואמירה דהשתא הוי כאילו אמר בתחלה כמ"ש התבו"ש סי' ד' ס"ק ב'. ועי' בכרו"פ שם ס"ק א' כ' להיפוך דאי בעי דיבור לא שייך לומר הוכיח סופו ע"ת ע"ש. ע"כ הגהה]:

4. ספר סדר יעקב עבודה זרה לד

רד"ה באומר. ואמר בלבו. מ"ק, מ' דסגי במחשבה. וע' רש"י מנחות ז: ד"ה אצל מחשבה, שכ' דמחשבת של"ש היינו הולאת דיבור וע"ש זטה"ק וכ"כ רש"י זבחים מא: ד"ה תחילה (וע' גה"ש זבחים ד' ב. תד"ה כל) וא"כ ה"ג ליסגי במחשבה, ואולי דוקא דפיגול ושלח לשמה צעי דיבור להפקיע ממה שעומד הוא, להקריבו לשמה ולאכלו בזמנו, אצל כלשם ע"ו, אין זה הפקעה מזהמת חולין וסגי במחשבה כ"ג לפו"ר. וי"ל עוד דצפיגול המחשבה היא הפסולת מש"ה צעי דיבור,

חבל צשחיטה לע"ז מעשה השחיטה הוא הפוסל והמחשבה אינה אלא ייסוד השחיטה לע"ז, וסגי במחשבה (וע' שיטה סוף המפקיד ואכמ"ל). שו"ר ברש"ש סנה. ד' ס: העיר קצת צוה וע"ש.

5. דף על הדף עבודה זרה דף לד עמוד ב

בגמ': באומר בגמר זביחה הוא עובדה. וברש"י שחשב וכו' ואמר בלבו וכו' ע"כ. וכתב בספר מימיני מיכאל (ד' רכג): הנה במנחות (דף ב ב) כתב רש"י בד"ה אבל מחשבה, דהך מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא, וכעין זה כתבו התוס' בב"מ (דף מג ב), דמחשבת פיגול הוי בדיבור ולא בלב. ועי' ברש"ש סנהדרין (ס ב) דלמי שמצריך דיבור ולא סגי במחשבה, א"כ ה"ה במחשבת עבודה זרה לא סגי בלא דיבור. ואולי י"ל בדעת רש"י דשאני ע"ז דסגי במחשבה, על דרך מ"ש בקידושינו (דף מ א), דבעבודה זרה הקב"ה מצרף מחשבה למעשה.